

Et ambitiøst og kompliceret sammen-skudsgilde

Anmeldelse af Dorthe Duncker & Bettina Perregaard (red.): *Creativity and Continuity. Perspectives on the Dynamics of Language Conventionalisation*. København: UPress, 2017 (414 sider).

JACOB THØGERSEN

OPGØR MED IDEEN OM ET SPROGSYSTEM

Det er nogle af sprogvidenskabens helt store og grundlæggende problemstillinger der bliver behandlet i Duncker og Perregaards antologi. Det er en omfattende bog, både med sine 414 sider og med sin intellektuelle bredde. Den er på alle måder udfordrende læsning som stiller høje krav til sin læser. Det er måske på sin plads her at sige at min baggrund er sprogvidenskabelig, indenfor sociolingvistik og sprogpsykologi, og at det er med den baggrund jeg går til antologien. Givet bogens bredde, taler nogle bidrag måske mere til sprogfilosoffer, filologer eller litteraturpædagoger. Om den store bredde er en styrke eller en svaghed, er et tema for min omtale af den.

Antologien behandler *konventionalisering*, dvs. spørgsmålet om hvordan (sproglige) handlinger bliver til normer og regler, og dermed hvordan betydning opstår, og hvordan handlinger kan blive kommunikative ved at vi orienterer os mod fælles forventninger. Og med titlen *Creativity and Continuity* understreger redaktørerne at konventioner på en og samme tid er foranderlige og relativt stabile, og at den enkelte sprogbrugers handlinger på en og samme tid er regelstyrede og udtryk for den enkeltes kreativitet og dermed regelkonstruerende. Dermed bliver denne tekstsamling om sproglig konventionalisering også baggrund for fundamentale filosofiske diskussioner om individets frie vilje kontra sociale normer, om sprogs opståen og forandring og om grænserne mellem det fælles og det private.

Overordnet cirkler antologien omkring tre spørgsmål:

- Hvad er sprog? I hvor høj grad findes sproget som en relativt stabil struktur, og i hvor høj grad er ”sproget” en fiktion mens kun sproglig interaktion findes?
- Hvad er en ytring (eller en tekst)? Er sprog et særligt semiotisk system, eller er sprog blot en del af hele den kommunikative handling som inkluderer parasproglige fænomener, gestik, kropssprog osv.?
- Hvad er relationen mellem individ og (sprog)samfund? I hvor høj grad er sprogsamfundets normer indoptaget i individet sådan at også tilsyneladende idiosynkratisk og tilfældig adfærd afspejler fælles normer og dermed kan siges at være konventionaliseret?

Fælles for alle bidrag, men for nogle mere udtalt end andre, er et principielt opgør med strukturalistisk og generativistisk lingvistikks traditionelt monolitiske og statiske, eller objekt-orienterede, sprogsyn til fordel for et mere procesorienteret dialogisk sprogsyn à la Roy Harris’ integrationistiske, hvor *sproget* som et system af regler betvivles (*the language myth* som Harris kalder det), og hvor sprogbrugen – og tegnets betydning – opfattes som uløseligt bundet til den konkrete kommunikative situation.

Formmæssigt strækker bidragene sig fra teoretiske bidrag, Perregaard, Møller Andersen og Nedergaard Thomsen, over korpusstudier, Duncker, Pharao og Juel Jensen, og kvalitative casestudier, Worsøe, Karrebæk, Karrebæk et al., til eksperimentaltudier, Mills, og til mere polemiske indlæg, Benne, nogle med ideer til metodeinnovation, Høegh, Hansen.

GENNEMGANG AF BOGENS BIDRAG

Det er en både stilistisk og emnemæssigt heterogen bog. Det er svært at læse den som et samlet udsagn, enten teoretisk, metodisk eller empirisk. Forfatterne virker inddraget fordi de hver for sig har en interessant historie at fortælle, ikke for at udfylde en plads i et sammenhængende argument. Det er et sammenskudsgilde med gode og med knapt så gode retter hvoraf nogle forholder sig mere direkte til menuens tema

end andre gør. Antologien ville have været lettere at forholde sig til som et samlet udsagn hvis enten alle forfattere forholdt sig til samme spørgsmål med omtrent samme terminologi og grundantagelser, eller hvis nogle kunne ses som empiriske konkretiseringer af andre bidrags teoretiske forslag. Da det ikke er tilfældet, virker det mest hensigtsmæssigt at forsøge at give et samlet overblik over bidragene og generelle tendenser i bogen. Pladsen tillader dog ikke at gå lige meget i dybden med alle tekster.

Duncker og Perregaards indledning *Communication: Creativity and Continuity* sætter rammen for bogen. Konventioner og konventionalisering sættes i relation til lingvistiske teorier, og der tegnes tre hovedlinjer: Hos Saussure er konventionen = sprogsystemet, *langue*. Det er sprog-samfundets fælles sproglige regler som individets private sprog er en (evt. forringet) afspejling af. Hos Chomsky flyttes fokus til individets kognitive system og konventioner er fundamentalt ikke en del af sproget, *i-language*, men henvises ligesom betydning til en underordnet position. Hos Roy Harris og hans integrationistiske lingvistik betvivles konventionen og det fælles, og det pointeres at konventioner hele tiden genopfindes og forhandles. Fælles normer er ikke en præmis for kommunikation, men snarere er menneskers kommunikative interaktioner basis for forhandling af lokale normer. Duncker og Perregaard kritiserer alle disse anskuelser, også Harris'. De lægger sig tættest på Harris' tolkning, men fastslår at konventioner findes og har konsekvenser i kraft af (følelsen af) kontinuitet, erfaring og socialisering.

Helt i tråd med inspirationen fra Harris, gøres der godt og grundigt op med system- og sprogpakketænkningen som spores tilbage til henholdsvis Saussure, Chomsky, Bühler samt Shannon og Weaver: Vi bør ikke betragte sprog som et fast system af regler og samtale som overførsler af kodede beskeder igennem et medium af sprog. Naturlige sprog er ikke som morsekode fordi vi ikke har den samme kodebog, og fordi den præcise betydning af hver enkelt tegn er personlig og står til forhandling. Det er prisværdigt med et klart teoretisk standpunkt, men man kan også kritisk spørge om der egentlig er nogen der forfægter det kodeteoretiske standpunkt som kritiseres her, eller om der sparkes døre ind som Grice, Linell osv. for længst har åbnet.

Indledningen giver, som det sig hør og bør, gode forsøg på at inddrage antologiens bidrag i det teoretiske overblik, men noget virker ret perifert knyttet til det overordnede spørgsmål om konventionalisering, kontinuitet og kreativitet. Mere om det i omtalen af de enkelte kapitler. Omvendt står filosofi og især fænomenologi stærkt i indledningen, mens det ikke figurerer i selvstændige kapitler udover Perregaards. Det samme gælder (kognitions)psykologi. Hvis det er perspektiver som redaktørerne mener er centrale for forståelse af konventionalisering (og det ville jeg være helt enig med dem i at det er), så var det måske perspektiver der kunne have været udviklet yderligere i bogen?

Jeg nævnte ovenfor at bogen er udfordrende. En (måske ikke-intenderet) udfordring, i hvert fald for denne læser, er at antologiens tre første bidrag virker relativt perifere for de overordnede sprogteoretiske spørgsmål som indledningen netop har etableret. Læserens fantasi og fortolkningsevne bliver sat på overarbejde mens man prøver at svare på *why this now?*

Bennes bidrag, *Rephilologisation: Towards the Integration of Linguistics and Literary Scholarship*, er en apologi for en tilnærmning af litteratur- og sprogvidenskab, en "re-filologisering", og det er samtidig en apologi for klassisk humaniora i en tid med en stigende grad af teknokrativering hvor spørgsmål om (økonomisk) nytteværdi altid tager forrang. På den måde er bidraget mere et debatindlæg end (hvad jeg forstår ved) en videnskabelig artikel. Men måske er det netop en pointe: Vi er groet fast i genrekonventioner og teknokratiske forventninger til hvad videnskab indebærer.

På lige fod med andre bidrag til antologien betoner Benne det hermeneutiske eller fortolkende arbejde i sprogbrugen: betydningen er ikke *i* teksten, men læseren fortolker en betydning i sit møde med teksten. Pointen er altså at i det øjeblik vi forkaster sprogpakke-ideen om en fixed code og gør sprog til et interaktionelt spil og en kontekstuel forhandling, så bliver *fortolkning* relevant. Vi taler ikke længere om *afkodning*, vi har brug for et hermeneutisk subjekt – og deraf kan lingvistikken iflg. Benne lære fra litteraturvidenskab, som altid har haft fokus på det fortolkende subjekt. Fra et sprogvidenskabeligt perspektiv har man lyst til at sige "challenge accepted"; nu vil vi gerne se hvad en litterært inspireret læsning tilbyder som lingvistisk (diskurs)analyse ikke

tilbyder. Hvad ville Benne fx få ud af Karrebæks data (kapitel 11) som Karrebæk ikke finder i sin analyse med inspiration fra Silverstein og Rampton? For at nævne en pointe jeg vil vende tilbage til igen; bogens bidrag står som uforbundne øer, mens en diskussion mellem bidragene og en syntetisering af pointer (eller i hvert fald en eksplicitering af konflikter) er det man allermest savner.

Anne Mette Hansens *The Body Language of Text* argumenterer for et udvidet tekstbegreb hvor materialitet skal tages med i betragtning som en del af en integreret læsning. ”Teksten”, i hvert fald når vi taler om middelalderhåndskrifter, er ikke bare den abstrakte tekst i en næsten platonisk forstand, den er også en konkret nedfældet ytring med fremhævelser, understregninger, varierende stavemåder osv., og alle disse fremtrædelsesformer er medvirkende til læserens fortolkning af teksten.

Det er en filologisk præsentation, og den kræver derfor en del baggrundsforståelse for filologiens erkendelsesinteresser. Det er formidlet så også udenforstående kan følge med, dog står en del fagterminologi uforklaret. Som en konsekvens af at der præsenteres et for de fleste ukendt felt, bliver teksten ret indførende berettende og kommer måske derfor ikke helt under overfladen på de teoretiske diskussioner. Helt i forlængelse af artiklens pointer om at inddrage alt hvad manuskript-siden viser, indeholder analyserne farvebilleder af de præsenterede håndskrifter. Det er en fryd at se, men jeg har til tider svært ved at følge de faglige konsekvenser af de analytiske pointer der fremdrages. Vi præsenteres for mange elementer: oversættelser af indhold, spørgsmål om hvorvidt en bog består af en eller flere tekster, diskussion af varierende stavemåder og skrifttyper, indentering eller ikke osv. Det giver eksempler på hvordan paratekstuel information kan anvendes i beskrivelse af en tekst som noget andet og mere end en platonisk ide om ”teksten”; men som udenforstående ville jeg have været hjulpet af mere fokus på metoden (og de teoretiske implikationer af den) og mindre fokus på empiriske detaljer i de enkelte teksteksempler.

Tina Høegh bidrager med to artikler til samlingen. Den første, *Methodological Issues in Analysing Human Communication*, er en opdagelsesrejse mod at finde en præsentationsform, en transskription eller ”textmaking”, for fremførelser af litteratur. Veje afprøves, udforskes og for-

kastes nogle gange. Ledestjernen i denne afsøgning er at metoden skal kunne anvendes i litteraturpædagogik styret af ”my pedagogy” som ikke rigtig defineres. Der er tilsyneladende flere forskellige formål i spil, og det øger uklarheden om hvad teksten egentlig vil: Først handler det om textmaking som fortolkning, derefter om bevarelsen af prosodi, derefter embodiment og bevarelsen af gestik osv. Med sin længde (40 sider) og sin afsøgende form ligner det mere et metodekapitel fra en ph.d.-afhandling end et bidrag til en faglig antologi. Der er meget søgen efter en metode og meget fokus på egne data, mens man savner et eksPLICIT fokus på antologiens kernespørgsmål.

Høeghs analyse inddrager paralingvistiske tegn som tryk, intonation og gestik for at forstå hvordan en tekst gives mening, og hvordan den individuelle mening kan analyseres ved at se på performances af skrevne tekster. Høegh gentager dermed opgøret med Saussures tegnteori fordi mediet og stemmen må inkluderes i betydningen, mens deres betydning er ikonisk (ikke arbitrær). Performance har med andre ord en betydning udover teksten. Hermed kommer artiklen til at handle om tekstforståelse og tekstfortolkning. Det er klart relevant for denne samling, men det er på den anden side uklart hvorfor transskriptionen er i fokus i stedet for fortolkningen, og det er uklart hvilken rolle Høeghs litteraturpædagogiske overvejelser spiller.

En anden interessant teoretisk pointe som kunne være fulgt mere til dørs, er påstanden om at oplæsning af teksten fører til nye (sandere?) forståelser. Fx viser Høegh at oplæsning af en tekst gør det lettere for elever at afdække dybere lag i teksten. Det er en interessant pointe som artiklen måske kunne have taget som sit fokus (og som ikke er afhængigt af en beskrivelse af konstruktionen af et transskriptionsværktøj).

I Høegh andet bidrag, *Observation and Analysis Through Textmaking*, anvendes (en forsimplet) version af transskriptionspraksissen med fokus på gestik. Analysen er linje-for-linje-parafaser af en talers genfortælling af en historie med beskrivelse af gestik og med argument for den valgte transskription (eller ”textmaking”). Overordnet argumenteres der for relevansen af litteraturpædagogik, og textmaking præsenteres som en metode til awareness-raising om talesprogsfænomener. Jeg forstår ikke relevansen for bogens emner, kreativitet, kontinuitet og konvention. Analyserne kunne sikkert have været vinklet så de pegede

på integrationen af sprog og parasproglige resurser og synkronisitet mellem de semiotiske systemer ”sprog” og gestik, men her virker det perifert.

Med Nina Møller Andersens bidrag *Heteroglossia and Voice in Use* bevæger vi os fra litteratur og filologi over til det mere sprogvidenskabelige. Og dog. Bidraget handler om Bakhtin som sprogteoretiker, og en pointe for Møller Andersen er at Bakhtin skrev om litteratur og ikke sprog, og at traditionen fra Bakhtin dermed i høj grad er ”opfundet” af Bakhtins oversættere. Artiklen er dermed en diskussion af en art ”meta-konventionalisering”, nemlig hvordan en teoretisk term konventionaliseres og får betydning i kraft af sin brug, og ikke i kraft af sit ophavs intentioner.

Møller Andersens pointe er at begrebet *heteroglossia* ikke er et begreb Bakhtin bruger. Derimod bruger Bakhtin tre beslægtede begreber som Møller Andersen på dansk oversætter til *forskelligsprogethed*, *forskellig tale* og *forskelligstemmethed*. *Forskelligsprogethed* kan sammenlignes med brug af forskellige (national)sprog og dialekter, *forskellig tale* med brug af forskellige genrer og talehandlinger og *forskelligstemmethed* med forskellige roller og positioner. For Bakhtin (ifølge Møller Andersen) er begreberne tæt knyttet til romanens udtryksform. Sammensmeltningen af de tre (eller de to første af dem) i *heteroglossia* skyldes Bakhtins amerikanske oversættere og den måske lidt for frie applikation på talesproglige data.

Det er en interessant diskussion, og en vigtig opsang til en (socio)-lingvistik, som nogle gange bliver lidt for forelsket i nye termer, om at vende tilbage til rødderne og forsøge at forankre termen *heteroglossia* som måske er blevet for udvandet – selvom man nok igen kan overveje hvor central diskussionen er for forståelsen af sproglig konventionalisering. Og når man ser artiklen som et bidrag til antologiens overordnede påstand om sproglig konventionalisering, virker dens mål kontraintuitivt (eller måske som en uheldig analogi): *Heteroglossia* ses som et eksempel på konventionalisering – at begrebet får og ændrer betydning i kraft af sin brug; Møller Andersen anbefaler at man går tilbage til originalteksterne og definerer sin brug med udgangspunkt i dem. Hvad betyder det hvis denne analogi overføres til sproget med stort S? Er det antologiens standpunkt at vi skal bruge ord etymologisk

”korrekt”? Igen ville en mere eksplicit sammenkædning af antologiens bidrag være velkommen.

Perregaards *Consciousness, Language and the Metaphor of Construction* leverer en meget tankevækkende kritik af begrebet grammatisk konstruktion og dermed af ideen om at sprogbrugere træffer sproglige valg. Perregaards påstand er at to grammatiske muligheder (som må forudsættes for at der er tale om et valg) aldrig eksisterer synkront i bevidstheden. De to grammatiske muligheder udelukker hinanden. Derfor er der ikke tale om et ligebyrdigt valg og slet ikke i spontant talesprog. Tanken om at et grammatisk valg har fundet sted, er med andre ord en eftertænkning. Pointen er at man dårligt kan forestille sig at en førsproglig bevidsthed træffer reflekterede paradigmatiske valg. For at der kan være et bevidst valg, må der være en reflekteret bevidsthed, og den sproglige interaktion er ikke længere ”spontan”. Det minder på sin vis om William James’ tankestrømsteori, som nedtoner subjektets agens i tænkningen: Det er ikke rigtigt at sige ”jeg tænkte”, men snarere ”tanker skete”. Og uden et ”konstruerende” subjekt, er der heller ikke nogen ”grammatiske konstruktioner”.

Hvor nogle artikler som beskrevet udfordrer grænserne for hvad der kan karakteriseres som en forskningsartikel, er Mills’ *Speaking in Time, About Time* en forbilledlig klart skrevet forskningsartikel der afrapporterer et eksperiment udi konventionsetablering. Forskningsspørgsmålet er hvordan konventioner spredt sig i en gruppe, og om man som gruppemedlem har nytte af etablerede gruppekonventioner når man interagerer med et gruppemedlem som man ikke har mødt før.

Jeg har kritiseret flere bidrag for at forholde sig meget frit til (hvad jeg forstår som) antologiens tema, sproglig konventionalisering. Det er absolut ikke tilfældet med Mills’ bidrag, som går direkte i clinch med kernen i dette spørgsmål ved at se på konventionalisering in situ. Til gengæld forholdes resultaterne ikke rigtig til de større teoretiske diskussioner som andre bidrag i bogen behandler. Hvordan kan konventionalisering i eksperimentet her ses som analogi til sproglig konventionalisering og sprogforandring?

Dunckers *Conventionalisation and Formulaic Sequences* behandler faste vendinger, kollokationer af ord i mere eller mindre uanalyserede og stabile former som fx ”afgået ved døden”, ”født og opvokset”, ”tage

noget tungt”. Da vendingerne er fast tilbagevendende er de forudsigelige for både taler og lytter. Man kunne derfor på talersiden forvente at de aldrig muterer, og at der aldrig er tøven i dem – de lagres simpelthen som uanalyserede ”chunks”; omvendt kunne man tro at deres forudsigelige form gjorde det ligegyldigt at færdiggøre dem, og at fejl derfor gav lille anledning til reparation. Man ser klart hvordan de centrale punkter konvention, konformitet og kreativitet er i fokus.

Den teoretiske konklusion er at formulariske sekvenser er samtalemæssige fikspunkter som bekræfter den gensidige forståelse og bekræfter at de talende deler forventninger til hvordan en samtale skal forløbe. Derfor bliver det også vigtigt at udtale formlerne selvom de er forudsigelige, og derfor er overtrædelser reparationkrævende – og derfor er kontaminationer som ”min mor og jeg er kop og kande” så sprængfarlige. De ryster tilliden til taleren som kooperativ.

Igen kunne man ønske en mere direkte diskussion mellem antologiens bidrag. Det kunne være rigtig interessant med en mere direkte sammenligning af Perregaards og Dunckers perspektiver: Er de faste formler som Duncker beskriver, netop et eksempel på at der ikke træffes bevidste grammatiske valg? Eller er de omvendt materiale til konstruktioner som man *vælger* at bruge fordi de bekræfter den sproglige samhørighed? Dunckers sprogbrug synes at lægge op til en sådan intentionel psykologi som Perregaard fornægter.

Med Juel Jensens og Pharaos bidrag er vi kommet til en variations-sociolingvistisk sektion af bogen. Begge stiller de spørgsmål til den individuelle sprogbrugers adfærd i forhold til sprogforandringstendenser på samfundsniveau. Den underliggende pointe i begge bidrag er at udviklinger på sprogsamfundsniveau, i *langue* om man vil, er instantieret i lokale ytringer, *parole*, i konkrete situationer med konkrete samtalepartnere. Det er samme proces anskuet fra forskellige perspektiver. Fælles for dem begge er muligvis også at de er rettet mod (variationistiske) sociolingvister som har tendens til at glemme individet og overse lokal variation til fordel for makro-mønstre.

Juel Jensens *Generic 'Du' in Time and Context* præsenterer tre forskellige snit eller (hinanden udelukkende) analyser af variation af generisk pronomen i subjektsposition, ”du” vs. ”man”. Variationen fortolkes som henholdsvis 1. diakron sprogforandring, 2. kontekstafhængig variation

i forskellige typer samtaler og 3. akkommodation mellem samtalepartnere. Analyserne viser at variationen er i samme størrelsesorden uanset tidsperspektivet, og altså at det der ser ud som en diakron udvikling, kan være kontekstafhængig variation. Artiklen har dermed brænde til et teoretisk bål, men den konkluderer ikke entydigt om resultaterne (også) er udtryk for diakrone forskelle, eller om vi udelukkende er vidne til situationel variation. Men måske er pointen at funktionel og diakron variation er det samme, bare på forskellige tidsskalaer?

Pharaos *Reduction of Plosives by Individual Speakers in Interaction* behandler som sagt også individets deltagelse i sprogforandringer og tilsvarende processer på makroniveau. Konkret spørger Pharaos om der er konventionelle, så at sige grammatiske, regler for reduktion af klusiler (fx at /g/ i ”ikke” udtales som en spirant, [ɣ]), eller om reduktioner er tilfældige, individuelle processer. Pharaos viser at der er en høj grad af enighed om reglerne for reduktion, mens der er variation og personlig præference i graden.

Begge de to artikler er interessante og overbevisende. Spørgsmålet er selvfølgelig om det sprogsyn og den kognitive model de hviler på – et relativt monolitisk system som må deles for at kunne undersøges, og som er lagret i den enkeltes bevidsthed – er kompatibel med de øvrige bidrag til samlingen.

Martha Sif Karrebæk bidrager med en selvstændig artikel og en artikel forfattet med Andreas Stæhr, Kasper Juffermans og Anu Muhonen. De to artikler løfter diskussionen om konventionalisering til et højere, metasprogligt, niveau. Det handler ikke, eller ikke primært, om hvordan sproglige regler og regler for sproglig performans etableres og forhandles, det handler snarere om hvordan normer for passende brug af forskellige sprog etableres og forhandles – og hvordan forskellige ”sprog” dermed etableres som normative kategorier. Fokus er altså på konventionalisering af indeksikalske værdier tilknyttet sprog og registre, og hvordan disse konventioner etableres og udnyttes.

Karrebæks soloartikel *I Am Lucky I Can Speak Arabic* er et case-studie af en tosproget børnehaveklassepigens brug af arabisk i en dansk skole med høj sproglig diversitet. Artiklen er i høj grad en kritik af den danske skoles etsprogethedsnorm, dens ”Reinheitsgebot” som Normann Jørgensen sagde, konfronteret med en mangesproget virkelighed. Det

er en historie der er fortalt før. Der hvor Karrebæk bringer noget nyt til bordet, er ved at vise *hvordan* skoleelever, og især dem der har et minoritetssprog med hjemmefra, socialiseres ind i et bestemt syn på sprog og sproglige hierarkier, og her hvordan en pige lærer at arabisk er ligegyldigt, og at hendes viden om arabisk har meget lille værdi. Det synes som om vi ser konventionaliseringen af metasproglige normer i spil her.

Derimod tvivler jeg på artiklens interne teoretiske sammenhæng. På den ene side fremsættes kritiske påstande om at sprog kun findes som ideologiske konstruktioner (a la Harris-diskussionen ovenfor), på den anden side kritiseres det at læreren ikke ved at tyrkisk og somali er mere relevante sprog end tysk og fransk – her antages sprog altså at findes som analytiske kategorier. Og baseret på interviews med pigens far fremsættes det at pigens arabiske ikke er særlig godt. Det er uklart for mig hvad det betyder hvis man ikke accepterer kategorien sprog som andet end en ideologisk størrelse. Jeg udpeger ikke denne (tilsyneladende) inkonsistens for at pege fingre ad Karrebæk, men fordi den illustrerer et for mig helt fundamentalt spørgsmål ved antologiens projekt. Er vi uhjælpeligt låst fast i traditionelle antagelser om ”sprog” på en måde så vores analytiske praksis ikke står mål med vores teoretiske antagelser, eller er der en analytisk vej udenom afgrænselige sprog som kategori andet end formulariske omskrivninger a la ”træk der prototypisk associeres med...”? For mig at se lykkes det ikke i dette bidrag at slippe udenom de sproglige kategorier som fornægtes. Måske skal det for en god orden siges at samme kritik er blevet rejst mod Harris, så det er ikke nogen let opgave antologien stiller sig selv.

Den samfattede artikel *Norms, Polycentricity, and Polylinguaging* er i mindst lige så høj grad et udfald mod tanken om sprog som tællelige størrelser ud fra analyser af sproglig hybridisering (i sig selv er hybriditet måske et uheldigt begreb fordi det antager en ”ublandet” størrelse som kan hybridiseres – mens den teoretiske pointe er at ublandede sprog ikke findes). Igen er der mindelser om Harris-diskussionen fra indledningen om at konventioner ikke er så veletablerede som man har tendens til at antage.

Data kommer fra internetdiskussioner, dels Facebookdiskussioner der indeholder sprogblandinger og diskussion af det passende i

at blande sprog og bruge træk fra forskellige ”sprog”; dels internet-forumdiskussioner om sproglig kompetence på minoritetssprog. Den centrale teoretiske pointe synes at være en udfordring af ideen om et sprogsamfund baseret på fælles normer. Sprog og interaktionssituationer er for heterogene til at vi kan tale om fælles og relativt stabile normer. I stedet for afgrænsede sprog og sprogsamfund må vi tale om sproglige træk som konventionelt associeres med sproglige labels. Her er det diskussionen bliver lidt uklar, for hvis sprogsamfund baseret på fælles normer ikke findes, hvem er det så der har konventionelle opfattelser af associationer mellem træk og sprog? Det virker som om *linguaging*-perspektivets udfordring af sprogsamfundet fører til cementeringen af sprogsamfundet bare på et højere og mere abstrakt plan. Her er måske ikke universelt accepterede normer for grammatiske sætninger og ordbetydning, men i stedet normer for hvilke træk der tilhører hvilke sprog, og hvornår det er passende at brug hvilke træk. Og disse normer er tilsyneladende helt monolitiske. På sin vis risikerer man måske hermed at blive mere teoretisk normativ end den normativitet man udfordrer?

Når man fx siger at nogle træk associeres med et givent sprog (fx engelsk), hvem er det så der associerer, og er der mulighed for variation? Og når ”polylinguaging” også bruges om ikke-standard stavning som ikke kommenteres af interaktanterne, hvem er det så egentlig der har standardsprogsnormer? Er hybridisering i sidste ende et spørgsmål som pirrer lingvistens etymologiske interesse mere end det har relevans for sprogbrugerene? Og hvis det er det der er hele pointen, kan vi så ikke få det tydeligere frem i den analytiske praksis? Det er blevet sagt om Roy Harris (fx Wolf & Love 1997) at han var bedre til at nedbryde gamle forestillinger end til at opbygge nye praktisk anvendelige teorier. Jeg har den samme fornemmelse ovenpå bidragene om polylinguaging.

Et bidrag som med sit klare Harris-perspektiv rammer midt i antologiens tema er Line Brink Worsøes *How Do We Get to Know a New Word?*, som er en analyse af hvordan en kreativ sprogbrug, en nydannelse, bliver konventionaliseret som ”det det hedder”, eller ”the rise of an audible pattern with conceptual potential” som det hedder (s. 323). Også denne artikel præsenterer en sprogteoretisk kritik – et opgør med sprogtanken, men fra en anden grund; her handler det ikke om

afgrænsning af sprog fra hinanden, men om hvordan ”ord” opstår i ”sprog” – i det omfang ”ord” og ”sprog” er de rigtige endsige nødvendige kategorier. Worsøe forsøger her et integrationistisk interaktionelt studie der tilsidesætter kategorien sprog og antagelsen om en delt kode for i stedet at analysere hvordan ordbetydning skabes i interaktion.

Worsøes analyse dokumenterer den første brug (i hvert fald behandles det som første brug) af nydannelsen ”kontorstolscurling” i en samtale mellem to søstre. Det giver anledning til en meget tankevækkende diskussion af kreativitet og kontinuitet og behovet for konventioner på en stringent og vedholdende måde. Men igen ville jeg ønske at der var en klarere sammentænkning af antologiens bidrag. Det ville være meget værdifuldt at se artiklen kombineret med Perregaards kritik af konstruktioner. Hvis vi udelukker det bevidste valg, hvor opstår så den nye betydning? Er der en der kommunikerer sin forståelse, eller opstår betydningen i og med kommunikationen sker? Her ville en mere enstrenget tekstsamling have kunnet give et meget frugtbart diskussionsindspil.

En slående ting ved mange bidrag, og ikke mindst ved Worsøes, er at bidragene virker ældre end udgivelsesåret, 2017, angiver. Worsøes ph.d.-afhandling udkom i 2014. Hvorfor står den så som ”forthcoming” (og med engelsk i stedet for dansk titel) på litteraturlisten? Det ville være hjælpsomt at opdatere litteraturlister når udgivelser trækker ud.

Antologiens sidste to bidrag Paul J. Thibaults *Language Dynamics, Values and Interactivity* og Ole Nedergaard Thomsens *Walking Together We Create the Road* præsenterer meget vidtfavnende historisk-filosofiske præsentationer.

Thibaults gennemgang præsenterer kommunikation ud fra pragmatistisk filosofi (mennesket som opgaveløser) kombineret med Vygotskysk psykologi (det sociale og værktøjsbrugende menneske) snarere end det Cartesianske spekulerende, individuelle og kropsløse menneske. I Thibaults syn bruges sprog til at ændre på verden og give nye muligheder for problemløsning. Der trækkes her på Gibsons ”affordance”-teori om samspillet mellem menneske og omgivelser (vi ser verden som muligheder for handlinger, ikke *som den er*, og vi ændrer på verden for at give os selv nye muligheder – med andre ord er der et interaktivt forhold mellem menneske og omverden hvor begge ændrer

på hinanden). Vi bruger altså sprog til at skabe affordances for andre mennesker. Sproglig interaktion er (helt i forlængelse af Harris) ikke så meget at give information som at vise verden på en måde og i en kontekst så partneren kan drage de ønskede konklusioner – fx som i Thibaults eksempel at udpege en pen og tegne med den, og dermed vise at pennen også bør virke for andre.

Tesen er at vi ekstrapolerer fra disse intentions-fortolkninger i lokale kontekster til makroplan og begynder at genkende handlinger (fx ord) som konventionelle udtryk for intentioner vi allerede har set før. Det virker pudsigt nok som en meget individualistisk og rationalistisk psykologi og vejen til en statisk ”konventionel” sprogbygning og en ”intentionalistisk” kommunikationsteori. Konklusionen virker for mig at stå i modsætning til bogens kritik af statiske sproglige normer.

Nedergaard Thomsen præsenterer en historisk gennemgang der beskriver sprog som en social institution og sproglig konventionalisering og sproglige konventioner i nærmest moralske toner ved at tale om *deontologiske* normer. Der anlægges et Peircesk *proces*-syn på tegnet: Tegnet gives her betydning i den lokale kontekst hvor nogen vil fortolke en mening med det, modsat et Saussuresk *objekt*-syn, hvor tegnet tilskrives en (relativt) fast betydning (synkront i hvert fald). Anskuer man sprog som proces og ikke som et objekt, ændres opfattelsen af *sprogforandring*. Der er ikke længere en genstand der forandres, men en konvention der altid er ”coming-into-being”. Dette sprogsyn virker som sagt tidligere i direkte konflikt med Pharaos og Juel Jensens artikler med fokus på netop forandring af en sproglig struktur. Her er måske en uenighed som kunne udvikles yderligere?

En vigtig pointe synes at være at sproglige konventioner er skabt af mennesker (som sociale kontrakter) og derfor står til forandring. Saussure gøres her, så vidt jeg kan se, til stråmand for en opfattelse af sproget som uforanderligt. Saussure var fuldt bevidst om at sprog forandrer sig (han var jo historisk lingvist før han blev strukturalist); synkroniprincippet som han introducerede, er en teoretisk abstraktion. Påstande om Saussure synes ovenikøbet at stå i direkte modstrid til de citater der bringes (s. 391/393 og 394). Måske er der en dyb pointe, men jeg har brug for at få den forklaret. Tilsvarende er det for mig forvirrende at individets evne til at kommunikere (s. 399) forklares med

”idiomatic competence of speaking a specific historical language”. Det synes for mig at kortslette hele diskussion om sprog som objekt eller emergensproces; introduceres der ikke her et objektsyn på sproget?

HVEM ER BOGEN SKREVET TIL?

Det turde være klart nu at *Creativity and Continuity. Perspectives on the Dynamics of Language Conventionalisation* er et stort og kompliceret værk. Det omfavner meget, og det vil mange ting, og det er derfor svært at tage stilling til som et samlet værk. Der er lyspunkter, og der er mere perifere bidrag; og lyspunkterne for mig er ikke nødvendigvis andres lyspunkter. Der er ingen tvivl om at der er artikler i samlingen som vil blive læst og refereret i årene fremover. Men flere steder spørger jeg mig selv om et bidrags relevans i en bog om ”the dynamics of language conventionalisation”. Min væsentligste kritik kan koges ned til et spørgsmål om hvem den intenderede læser er: Hvis bogen er tænkt som lærebog for studerende i sproglig konventionalisering, er der artikler som stiller store krav til forkundskaber og en undervisers udlægning, og den er for fragmentarisk til at kunne ses som en samlet fremstilling af et problemfelt eller et samlet argument – ”her er alt hvad du behøver at vide om *konventionalisering*”. Hvis det er et bidrag til en international sprogteoretisk diskussion, er bidragene for ufokuserede, flere er på for basalt indføringsniveau, og alt i alt er det en blanding af grundlæggende diskussioner og detaljestudier som ikke rigtig forbindes med hinanden. Kort sagt kan man spørge sig selv om det er den samme person der skal læse Nedergaards indforståede gennemgang af lingvistisk teori siden Saussure og Høeghs beskrivelse af et notationsapparat for digtfremførelse. Efter endt læsning er det store spørgsmål for mig hvem denne tekstsamling egentlig vil have i tale?

Jacob Thøgersen

Institut for Nordiske Studier og Sprogvidenskab

Københavns Universitet

jthoegersen@hum.ku.dk

LITTERATUR

Wolf, G., & N. Love (red.). 1997. *Linguistics inside out: Roy Harris and his critics* (Current Issues in Linguistic Theory 148). Amsterdam: Benjamins.